

Г.В. Пінковська (Інститут демографії та соціальних досліджень
ім. М.В. Птухи Національної академії наук України, м. Київ, Україна)

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

У статті здійснено розподіл регіонів за рівнем розвитку інфраструктурного забезпечення культурного середовища й узагальнено напрями пріоритетного розвитку культурного середовища регіонів України за кластерним підходом. Визначено заходи зі створення надійної економічної основи розвитку культурного середовища на тривалу перспективу.

Ключові слова: культура, сфера культури, культурне середовище, кластерний аналіз, пріоритети розвитку.

Табл. 1. Рис. 1. Літ. 17.

Г.В. Пинковская (Институт демографии и социальных исследований
им. М.В. Птухи Национальной академии наук Украины, г. Киев, Украина)

ПРІОРИТЕТНІ НАПРАВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРНОЙ СРЕДЫ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

В статье осуществлено распределение регионов по уровню развития инфраструктурного обеспечения культурной среды и обобщены направления пріоритетного развития культурной среды регионов Украины за кластерным подходом. Определены мероприятия по созданию надежной экономической основы развития культурной среды на длительную перспективу.

Ключевые слова: культура, сфера культуры, культурная среда, кластерный анализ, пріоритеты развития.

G.V. Pinkovska (Institute of Demography and Social Studies of M.V. Ptukha,
National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

PRIORITY DIRECTIONS IN ECONOMIC DEVELOPMENT OF CULTURAL ENVIRONMENT OF UKRAINE'S REGIONS

The article classifies the regions by the level of infrastructure development of their cultural environment and summarises the priority directions in the development of cultural environment of Ukraine's regions basing on the cluster method. An action plan is offered on creating the profound economic grounds for the development of cultural environment in the long term.

Keywords: culture; cultural area; cultural environment; cluster analysis; priorities of development.

Постановка проблеми. У контексті нової концепції розвитку суспільства, заснованої на економіці знань і розвитку людського потенціалу, підвищується значення і соціальний статус закладів культури у забезпеченні доступу до накопичених людством знань і благ та розвитку соціального й інтелектуального потенціалу населення. Сучасними завданнями модернізації культурного середовища в Україні є запровадження ефективної політики на державному та регіональному рівнях і механізмів її реалізації. Це має забезпечити поживлення інвестування у розвиток творчих здібностей людини, культурний розвиток населення шляхом забезпечення широкого доступу до надбань культури, модернізації інфраструктурного забезпечення, що в цілому сприятиме нарощуванню і реалізації конкурентних переваг країни в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемаами модернізації соціально-культурної політики та формування високорозвиненого культурного середовища, що виступають вагомими складовими збереження й розвитку інтелектуального потенціалу нації, забезпечення інновативності економіки та її конкурентоспроможності в умовах гуманітарного розвитку займалися такі науковці, як: С. Бандур [13], В. Геєць [2], О. Гриценко [3], І. Діскін [4], Т. Заяць [13], В. Козак [11], О. Комеліна [10], В. Куценко [7], О. Кочерга [12], Е. Лібанова [8], В. Новіков [5], О. Новотний [9], Л. Оганян [11], В. Онищенко [10], І. Столяров [14], Г. Таукач [15], Г. Тутьчинський [16], О. Федосова [15], Я. Фішер [9], Л. Якобсон [17] та інші.

Невирішені частини проблеми. Праці багатьох українських і зарубіжних вчених виступають фундаментом досліджень сучасних проблем розвитку та формування культурного середовища регіону, піднесення його інноваційно-інвестиційної привабливості, що забезпечує перетворення сфери культури у провідну сферу економічної діяльності регіонів країни. Разом з тим, проблеми модернізації культурної політики та визначення пріоритетів формування високорозвиненого культурного середовища, які є вагомими складовими збереження та розвитку інтелектуального потенціалу нації, забезпечення інновативності економіки та її конкурентоспроможності, вимагають подальшого дослідження.

Метою дослідження є обґрунтування пріоритетних напрямів економічного розвитку культурного середовища на державному та регіональному рівнях у ринкових умовах.

Основні результати дослідження. Сучасні зміни у сфері культури засновані на застосуванні досягнень різних наук, у той же час вони мають чітко виражену специфіку даної сфери, обумовлену некомерційним характером культурної діяльності, специфічністю її внутрішніх чинників та особливостями культурних завдань, які вирішуються.

Слід зазначити, що функціонування культурного середовища в ринкових умовах є неприйнятним для багатьох її закладів, тому необхідним є збереження таких основних ознак цих закладів, як статутні цілі діяльності, що відображатимуть державну культурну політику та бюджетні гарантії держави щодо фінансування поточної діяльності відповідних закладів. Однак державні заклади та кошторисне фінансування їхньої діяльності – не єдиний можливий напрямок їх функціонування. Нині є потреба у підвищенні ефективності державної підтримки культурної діяльності, на наш погляд, через відмову від кошторисного методу фінансування, який не створює стимулів до раціонального використання ресурсів і відтворює витратний тип діяльності та здійснення практичних заходів, спрямованих на модернізацію існуючої системи бюджетного фінансування закладів культури, до яких можна віднести:

- введення нової організаційно-правової форми некомерційних організацій;
- вдосконалення контрактних відносин закладів культури з їх засновниками;
- зміна механізму кошторисного фінансування;
- подолання занедбаності культурної інфраструктури й усунення перепон у кооперації бюджетних коштів;

- підвищення ефективності використання бюджетних коштів на державному, регіональному та місцевому рівнях;
- завершення ринкових реформ у сфері культури.

Слід зазначити, що основні напрями розвитку культурного середовища мають визначатись і в його стратегічному плані, який повинен фіксувати головні цілі та місію його закладів, характеризувати стратегічні завдання, які перед ними стоять.

Кожен із стратегічних напрямів, який повинен відповідати основним стратегічним завданням, уточнюється та конкретизується в цільових програмах, які відображають детальну конкретизацію обраного напрямку діяльності в усіх необхідних подробицях. Враховуючи, що цільові програми розвитку закладів культури є засобами реалізації інноваційної політики, масштаб цільової програми може бути різним. Він може обґрунтовувати діяльність одного закладу культури (монопрограма), мережі закладів культури (мультипрограма), діяльність закладів культури регіону (мегапрограма). Аналогічним чином характеризується і масштаб інноваційних процесів.

Метою політики у сфері культури, що відображена у проекті Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року [6], є збереження культурної спадщини, ефективна реалізація культурного потенціалу регіонів країни, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності сфери, розвиток творчості, інновацій у сфері культури, спрямовані на формування гармонійної особи і соціального благополуччя в суспільстві.

Реалізація даної мети повинна відбуватись за такими пріоритетними напрямами:

1. Забезпечення збереження історико-культурної спадщини, що відбуватиметься за рахунок:

- відновлення і реставрації пам'ятників історії і культури, а також включення об'єктів культурної спадщини в технології культурного туризму;
- створення регіональної системи моніторингу стану і використання об'єктів культурної спадщини, пам'яток історії та культури, включно з їх повною інвентаризацією, формуванням реєстру й оцифрування;
- забезпечення ефективного використання майнових прав на об'єкти культурної спадщини;
- забезпечення необхідних масштабів реставраційних робіт, поліпшення технічного стану об'єктів культурної спадщини;
- модернізації і забезпечення інноваційного розвитку мережі масових та універсальних бібліотек і музеїв за рахунок масштабного інвестування в технологічне оновлення та повсюдного впровадження й поширення нових інформаційних продуктів і технологій, реалізації механізмів підтримки, що надається на конкурсній основі через систему грантів для закладів культури, які реалізують інноваційні програми і проекти (за основними напрямами: бібліотечна справа, традиційна народна культура, музейна справа, професійне мистецтво, освіта у сфері культури);
- забезпечення ефективної взаємодії масових та універсальних бібліотек і музеїв із системою безперервної освіти; перетворення їх на інформаційні, культурні та дозвілєві центри;

- забезпечення умов для збереження, функціонування і розвитку бібліотечного, музейного та інших аналогічних фондів.

2. Формування єдиного культурного простору за рахунок:

- реалізації програм, спрямованих на формування цінностей, що сприяють інноваціям і заохочують реалізацію творчої, підприємницької і суспільної активності громадян, а також поглиблення інтересу до читання, літературної, історичної і наукової спадщини;

- розвитку потенціалу культури регіону за рахунок демонстрації культурної спадщини і сучасних досягнень культури регіону як за його межами, так і за кордоном, залучення туристів з культурними цілями;

- зміцнення партнерства закладів культури і туристичного бізнесу з метою забезпечення комплексного підходу до збереження культурної спадщини, розвитку народних промислів і культурних традицій, вирішення проблем стійкого розвитку міських і сільських територій;

- сприяння розвитку добродійності і меценатства у сфері культури.

3. Підвищення соціальної і територіальної доступності якісних культурних благ і послуг, системи художньої освіти за рахунок:

- вирівнювання можливостей участі громадян в культурному житті, доступності якісних культурних благ і послуг, незалежно від рівня доходів, соціального статусу і місця проживання через реалізацію масштабної програми розвитку культури у сільській місцевості;

- розвитку інформаційно-комунікаційних мереж, забезпечення доступу населення до соціально значимої інформації шляхом створення на базі загальнодоступних бібліотек мережі центрів правової, ділової та іншої інформації;

- оптимізації діючої мережі організацій культури на селі та в малих містах шляхом створення багатофункціональних закладів (соціально-культурні центри, культурно-спортивні комплекси), створення пересувних систем обслуговування (автоклуби, бібліобуси), реалізації великих проектів «Пересувна філармонія», «Пересувний музей»;

- забезпечення безперервності відтворення творчого потенціалу, збереження і розвитку системи мистецької освіти;

- сприяння виданню краєзнавчої літератури з історії культури, створення краєзнавчих серій, тематичних видань для дітей і молоді, які виховують патріотизм та розвивають творчі здібності, ідеологію успіху і творення, сприяють підвищенню морального та інтелектуального рівня підростаючого покоління;

- модернізації системи професійної підготовки та перепідготовки творчих кадрів, фахівців у галузі управління сферою культури; зміцнення кадрового потенціалу сфери за рахунок розвитку неперервної професійної освіти; розширення доступу дітей та молоді до додаткової виховної освіти у сфері культури;

- вдосконалення механізмів підтримки музичних, театральних та інших творчих колективів, що надається на конкурсній основі.

При визначенні регіональних пріоритетів розвитку культурного середовища важливо підпорядковувати можливі варіанти інновацій поставленим цілям, сконцентрувати наявні ресурси на найбільш вагомому об'єкті, який дасть найбільший ефект і дозволить закладам культури розвиватись далі.

Слід також зауважити, що інноваційно-інвестиційний розвиток культурного середовища полягає у:

- підвищенні ефективності організаційно-економічного механізму та розширенні джерел фінансування міжнародних, національних і міських культурно-мистецьких заходів;

- підвищенні конкурентоспроможності об'єктів відпочинку та розваг, які пропонують комплекс культурних і рекреаційних послуг за рахунок надання їм національного колориту в поєднанні з впровадженням кращих світових стандартів організації дозвіллевої діяльності;

- стимулюванні процесів відродження та модернізації матеріально-технічної бази ринково орієнтованого національного кінопрокату, мережі комунальних і приватних парків культури й відпочинку (з розташуванням на їх території сучасних атракціонів, кінозалів, майданчиків для проведення театралізованих спектаклів з видовишними ефектами, дискотек тощо);

- покращенні архітектурно-планувальних характеристик міської забудови завдяки розвитку та вдосконаленню територіальної організації мережі місць проведення масових громадських і культурно-розважальних заходів і колективного відпочинку;

- нарощуванні й активному пропагуванні культурно-мистецького потенціалу, зокрема шляхом введення в календар нових урочистих подій і масових заходів: свят, ювілеїв, фестивалів, карнавалів, конкурсів, виставок, конференцій, симпозіумів тощо;

- проведенні ефективної державної культурної політики щодо поповнення бібліотечних і музейних фондів; збільшенні площі музейних експозицій; зростанні кількості глядачів, які відвідують театральні та концертні постановки, кіносеанси; зростанні обсягів виробництва вітчизняних фільмів; збільшенні об'єму реставраційних робіт щодо пам'яток історії та культури тощо.

У цьому зв'язку пріоритетними напрямками розвитку культурного середовища буде:

- сприяння передачі в державну власність об'єктів культури, які знаходились у відомчому підпорядкуванні та забезпечення належних обсягів їх бюджетного фінансування;

- послідовне формування максимально сприятливих умов для розвитку недержавних закладів культури;

- створення передумов для широкого доступу до творів мистецтва всіх верств і прошарків населення;

- оновлення та доукомплектування бібліотечних фондів і формування на їх основі електронних інформаційних ресурсів;

- укрупнення організацій, які займаються реставрацією пам'яток історії і культури, об'єктів культурної спадщини (облаштування пам'ятних місць, пам'ятників і прилеглих територій);

- забезпечення соціального захисту працівників культури, насамперед шляхом реформування системи оплати праці та суттєвого її підвищення;

- залучення у дану сферу, поряд із державними, коштів українського та зарубіжного підприємництва, банківського капіталу, прибутків від платних форм діяльності закладів культури;

- розробка та реалізація комплексної програми паспортизації пам'яток історії й культури за регіонами країни.

Варто зазначити, що результати культурної діяльності можуть існувати як у матеріально-речовій формі, так і в живій діяльності творця послуги, яка в ринкових умовах приймає форму товару. Матеріально-речова форма характерна безпосередньо для культурних цінностей, втілених у матеріальних носіях (книгах, картинах, аудіо- та відеопродукції). В деяких випадках для донесення цих цінностей до споживачів необхідні різноманітні технічні засоби (аудіо-, відеотехніка, кінопроектне обладнання тощо). Виходячи з особливостей умов споживання культурних цінностей, серед засобів культури варто виділити ті, що пов'язані безпосередньо з «домашнім» відтворенням аудіовізуальних творів і знаходяться, як правило, в особистій власності, а також ті, що належать корпоративним споживачам і необхідні для організації колективного споживання культурних благ (кіноустановки, обладнання телевізійних і радіоканалів тощо).

Проведений кластерний аналіз розвитку культурного середовища регіонів України та його інфраструктурного забезпечення (розрахунки відповідних інтегральних показників) дав змогу виділити відповідні кластери (табл. 1).

Таблиця 1. Розподіл регіонів України за рівнем розвитку інфраструктурного забезпечення культурного середовища, авторська розробка

<i>Критерій оцінювання (значення інтегрального показника)</i>				
високий рівень розвитку культурного середовища (більше 40%)	середній рівень розвитку культурного середовища (30–40%)	рівень розвитку культурного середовища нижче середнього (30–25%)	низький рівень розвитку культурного середовища (20–25%)	обмежений рівень розвитку культурного середовища (менше 20%)
Вінницька, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська, Чернівецька	м. Київ, АР Крим, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська	Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Херсонська, м. Севастополь	Одеська, Полтавська, Сумська, Харківська, Запорізька	Донецька, Дніпропетровська, Житомирська, Луганська, Київська

Проведене в межах виділених кластерів дослідження стану та проблем функціонування культурного середовища дало змогу визначити пріоритетні напрями його розвитку для регіонів України (рис. 1).

Слід також зазначити, що учасники Європейського форуму культурної спадщини у співпраці з Європейським комітетом із соціальних та економічних справ у Брюсселі дійшли висновку, що особливу увагу варто звернути на культурну спадщину регіонів, оскільки культурна спадщина є значним ресурсом у реалізації двох пріоритетів Європейського Союзу – забезпечення економічного зростання і сталого розвитку. Європейська Комісія запропонувала нову програму культурної співпраці на 2007–2013 рр., яка має 3 пріоритетні напрямки: мобільність артистів і культурних працівників, мобільність творчих робіт і мультикультурний діалог. Майбутня програма вже отримала підтримку міністрів Європейського Союзу та Ради Європи.

Ринкові відносини і необхідність підвищення ефективності використання бюджетних коштів вимагають прискореного законодавчого введення нової

Рис. 1. Узагальнені напрями пріоритетного розвитку культурного середовища регіонів України за кластерним підходом, авторська розробка

організаційно-правової форми державних некомерційних організацій культурного середовища, що дозволить за збереження державної власності й основних напрямів його функціонування відновити свободу діяльності відповідних закладів, яке забезпечить при виконанні бюджетних зобов'язань держави стійке зростання доходів від власної діяльності.

Бюджетне законодавство повинне регламентувати не тільки розмежування видаткових повноважень, але й можливість їх поєднання у випадках, коли будь-який вид діяльності перебуває в спільному веденні органів влади різного рівня. Спільне фінансування на договірній основі державними та регіональними органами влади державних закладів культури дозволить більш ефективно витрачати кошти бюджетів різного рівня, підсилити контроль за їх раціональним використанням. За домовленістю між сторонами державний орган влади, наприклад, міг би взяти на себе фінансування витрат на утримання штату творчого персоналу, підготовку нового й підтримку існуючого репертуару в закладах мистецтва, підготовку нових експозицій, поповнення фондів масових та універсальних бібліотек і музеїв, а регіональні влади – утримання будівель і споруд, сплату комунальних послуг, виплату заробітної плати обслуговуючому персоналу. При укладанні договору можливий також варіант розподілу бюджетного фінансування у відсотках до загального кошторису доходів і витрат закладу (така практика застосовується у Німеччині та інших європейських країнах).

Формування сучасної культурно-дозвілєвої діяльності та інформаційного середовища, особливо в сільській місцевості, варто починати з районних центрів. Сьогодні у більшості з них діють районні бібліотеки для дорослих і дітей, будинки культури, дитячі музичні або художні школи, місцеві музеї та інші заклади, які функціонують розрізнено й оснащені примітивною технікою. На базі цих закладів варто було б створити сучасні культурно-інформаційні комплекси, оснащені сучасною електронною технікою та виходом в Інтернет, що, у свою чергу, створить умови та додаткові можливості для молодого покоління, яке у школі навчається використовувати нові джерела інформації та знання, а із завершенням навчання не втрачає зв'язку із сучасною культурою та наукою країни і світу.

Клубні заклади повинні вивчати культурні запити населення, вдосконалювати форми і методи роботи, організувати свята, ігри, танці, виставки тощо. Розвивати об'єднання за інтересами, клуби робочих династій, багатодітних сімей. Потрібно організувати мікроклуби, хори ветеранів, фольклорні ансамблі, народні театри, будувати і створювати культурно-спортивні комплекси, гуртки автотехніки, квітникарства, книголюбів.

Слід відзначити такі нові інформаційні технології музейної діяльності, як віртуальний музей (це музей минулого, сьогодення й майбутнього, якщо говорити про нього поверхнево); музейна педагогіка (можливість проводити дитячі екскурсії у формі інтелектуальних ігор, що дозволяє учням молодших класів краще сприймати матеріал). Екскурсивод повинен зацікавити, зарядити відвідувача виставки енергією минулого, навіть якщо експозиція екскурсанту здається на перший погляд нудною. У результаті відвідування музею повинне ставати не разовим, а систематичним.

Однак багато приватних музеїв стають додатками до ресторанів, магазинів, де все зорієнтовано на отримання прибутку. Відсутній науковий підхід, сумнівне походження експонатів, наявні елементи шоу, що, у свою чергу, є теж крайнощами. Музей – публічний туристичний науковий заклад, частина елітарного туризму. Повинен бути сучасний науковий погляд, грамотна подача й одночасно елементи гри, інтерактив, міні-спектакль.

Одночасно було б доцільним розпочати моніторинг закладів культури, особливо в сільській місцевості, який надасть можливість визначити життєздатність кожного закладу (контингент потенційних споживачів його послуг, обсяг наданих послуг за останні роки, кадровий потенціал тощо). Отримані дані моніторингу можна використати для розробки рекомендацій щодо перетворення частини сільських клубів і будинків культури залежно від місцевих умов, на заклади культури нового типу – будинки ремесел, будинки національної культури, будинки громадського дозвілля та інші заклади. Перспективним є створення на базі клубних формувань і бібліотек, клубних закладів і культурно-інформаційних музеїв, або культурно-дозвіллевих центрів нової формації. Природно, що процедура реформування закладів культури у сільській місцевості повинна виконуватись на місцях при методичному управлінні регіональних органів культури без надання додаткових бюджетних коштів.

Методичний підхід до планування бюджетного фінансування культури в регіоні може бути заснований на використанні єдиної для різних регіональних закладів культури системи фінансових витрат. Розрахунковою базою для формування нормативів фінансових витрат в регіонах може бути нормативна потреба даного регіону в об'єктах культури, які надають послуги населенню, виходячи із показників матеріально-технічного забезпечення закладу культури й коефіцієнта інтенсивності навантаження.

Характерною особливістю розвитку культури останніх десятиліть є її активне включення в процес глобалізації та розширення міжнародних культурних зв'язків. Лібералізація й глобалізація світової торгівлі сприяє росту міжнародного обміну товарами та послугами культурного призначення. Згідно з класифікацією ЮНЕСКО, до складу імпорту й експорту товарів, що відносяться до сфери культури, входять друкована продукція та художня література, музичні твори та відповідні товари, предмети образотворчого мистецтва, предмети фотографії та кіномотографії, засоби радіо- і телебачення, ігрові та спортивні товари [1].

Усе більш значним джерелом доходів ззовні стає і міжнародний культурний туризм. Підвищення життєвого рівня, освіти та інформованості нового покоління робить попит на туристичні послуги більш диференційованими та індивідуалізованими.

Слід зазначити, що протистояти негативним тенденціям і забезпечити якісне покращення культури неможливо без глибинної трансформації державної системи управління культурним середовищем, включаючи зміну моделі і структури державного управління, критичної оцінки соціальної значущості державних і регіональних інститутів. Тому необхідно розмежувати напрями розвитку культурного середовища на державному, регіональному та муніципальному рівнях. До забезпечення прогресивної динаміки розвитку культурного середовища на державному рівні слід віднести:

- всебічний розвиток системи соціально-культурної ціннісної орієнтації людини та суспільства із завданнями соціокультурної модернізації України;

- допомогу населенню у становленні форм духовного самовизначення громадської та індивідуальної культурної свідомості, адекватних новим умовам способу життя, національно-культурній, соціально-економічній і державно-політичній ідентичності;

- розвиток духовно-ціннісних компонентів в усіх проявах соціальних інтересів і потреб людей, перетворення їх культурного буття на фундаментальну основу соціального буття, а культурних потреб – на ядро соціального задоволення на зміст, форму та якість життя;

- залучення людей до знань і різноманіття культур людства, їх духовне й інтелектуальне збагачення через ці знання, виховання толерантного відношення до інших культур і потреби в культурній взаємодії, подолання національної, конфесійної й соціально-політичної відчуженості;

- сприяння творчому становленню талановитої молоді;

- виховання демократичного та плюралістичного світорозуміння, усвідомлення взаємозв'язків загальнолюдських цінностей із глибинним змістом національної культури, розуміння того, що майбутнє людства визначається гармонійним співвідношенням особистої свободи (як умови самореалізації кожного) з культурою (як універсальним засобом узгодження інтересів усіх);

- проведення фундаментальних наукових досліджень в галузі культурології та економіки культури з метою пізнання законів і механізмів, які визначають культуротворчі процеси;

- розробку системи принципів і методів управління, перспективних управлінських технологій та інструментів, які найбільш відповідають завданням розвитку культури.

До регіонального та муніципального рівнів розвитку культурного середовища можна віднести:

- створення в державних музеях нових експозицій, які б відповідали сучасним науковим і технічним вимогам;

- організацію моніторингу стану і процесів використання пам'яток історії та культури, збереження предметів музейного, архівного, бібліотечного і кінофондів, соціально-економічної ефективності роботи закладів культури;

- оптимізацію мережі закладів культури шляхом скорочення (ліквідації, об'єднання, передачі) та перепрофілювання діючих об'єктів;

- реалізація регіональних програм, спрямованих на соціально-економічний і культурний розвиток областей;

- вжиття заходів, спрямованих на підтримку культурно-освітньої діяльності у сільській місцевості;

- створення умов для залучення у сферу культури ресурсів із недержавного сектору, розвиток меценатства і спонсорства;

- посилення соціального захисту працівників культури, насамперед на засадах суттєвого підвищення рівня оплати праці.

У культурному середовищі першочергового розв'язання потребують питання забезпечення територіальної й економічної доступності для громадян відповідних послуг. Необхідним є неухильне виконання Державних будівель-

них норм, що стосуються територіальної організації об'єктів культури; визначення та дотримання обсягів державного замовлення на підготовку фахівців у сфері культури з урахуванням потреб ефективної зайнятості й перспективного розвитку регіону; правове регулювання величини оплати за послуги культури, що визначатиметься на основі реальних доходів населення загалом і конкретних категорій споживачів культурних послуг.

Стратегічною метою діяльності органів державної влади у сфері охорони культурної спадщини є забезпечення надійної захищеності, реставрації, реконструкції та відновлення об'єктів національного надбання України, удосконалення системи фізичної охорони об'єктів культурної спадщини, підвищення рівня відповідальності фізичних та юридичних осіб за порушення пам'яткоохоронного законодавства, створення умов для ефективного використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, зокрема у розвитку духовності.

Завдання полягає у тому, щоб протягом найближчих років здійснити протиаварійні, реставраційно-ремонтні, дослідницькі та консерваційні роботи щодо пам'яток археології, історії, монументального мистецтва, садово-паркового мистецтва, архітектури та містобудування.

Важливе значення має проведення наукових досліджень у сфері охорони культурної спадщини, пам'яток, охоронних досліджень, у тому числі розробка спеціальної науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток, історичних ареалів населених місць, археологічних територій, що охороняються, розробка методик (зокрема неруйнівних) дослідження об'єктів культурної спадщини.

Потребує уваги розвиток системи Державної служби охорони культурної спадщини, що передбачатиме утворення і забезпечення повноцінної діяльності спеціально уповноважених органів охорони культурної спадщини у структурі обласних держадміністрацій, а також спеціально уповноважених органів охорони культурної спадщини районного рівня, у т.ч. місцевого самоврядування.

Важливими також є розширення міжнародної діяльності у сфері охорони культурної спадщини, повернення культурної національної спадщини з-за кордону та запобігання вивезенню культурних цінностей з країни.

Ефективними заходами зі створення надійної економічної основи розвитку культурного середовища на тривалу перспективу мають бути:

- оптимізація структури об'єктів культурного середовища, яка б забезпечила їхній комплексний розвиток;
- введення на законодавчому рівні регіонального стратегічного планування, яке визначатиме стратегічні напрями й пріоритети розвитку регіонів на середньо- та довгостроковий періоди;
- застосування договірних засад при визначенні спільних дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в стимулюванні регіонального розвитку;
- вирішення спільних регіональних і міжрегіональних проблем розвитку шляхом об'єднання фінансових ресурсів місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування;

- визначення гранично допустимих рівнів міжрегіональної та внутрішньорегіональної диференціації, проведення моніторингу цього показника на державному й регіональному рівнях;

- наближення процедури та механізму надання депресивним територіям стимулюючої підтримки відповідно до стандартів, прийнятих у країнах Європейського Союзу.

Висновки. Проаналізувавши вищевикладене, можна зробити висновок, що обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку культурного середовища є основою найбільш повного використання наявних регіональних ресурсів шляхом концентрації зусиль державних і регіональних органів управління, бізнесу та населення. Їх практична реалізація дасть змогу змінити якість культурного середовища та забезпечити його інноваційно-інвестиційну привабливість.

Вибір пріоритетних напрямів розвитку культурного середовища полягає у: необхідності культурного й духовного виховання народу; забезпеченні доступності культурних благ для всіх верств населення України; створенні сприятливих умов для творчості й самореалізації фахівців у сфері; впровадженні нових інформаційних технологій; пропаганді вітчизняної культури за межами країни, а поєднання ресурсів державного, обласного й районного бюджетів, приватних підприємств, спонсорів, меценатів і благодійних фондів дозволить створити надійну економічну основу для розвитку сфери культури на тривалу перспективу.

1. Угода про ввезення матеріалів освітнього, наукового і культурного характеру: Протокол ООН (Міжнародний документ) від 17.06.1950 // zakon1.rada.gov.ua.

2. *Гець В.М.* Соціально значущі форми взаємодії населення України та країн ЄС і роль інститутів соціалізації // *Економіка і прогнозування*. – 2012. – №1. – С. 20–36.

3. *Гриценко О.* Культурна політика: концепції й досвід: Навч. посібник. – К.: Інститут державного управління і самоврядування при Кабінеті міністрів України, 1994. – 60 с.

4. *Дискин И.Е.* Культура: стратегия социально-экономического развития. – М.: Экономика, 1990. – 109 с.

5. Економічні та гуманітарні напрями розвитку соціальної інфраструктури: Монографія / В.М. Новіков, Н.М. Деева, Г.А. Дмитренко та ін.; За ред. В.М. Новікова. – К., 2011. – 511 с.

6. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року: Проект // *Стратегічні пріоритети*. – 2009. – №3. – С. 11–30.

7. *Куценко В.І.* Соціальний вектор економічного розвитку: Монографія / За ред. Б.М. Данилишина. – К.: Наукова думка, 2010. – 735 с.

8. *Лібанова Е.М.* Соціальні проблеми і соціальні важелі конкурентоспроможності української економіки // *Демографія та соціальна економіка*. – 2008. – №2. – С. 5–19.

9. *Новотный О., Фишер Я.* Экономика культуры / Пер. со словац.; Общ. ред. и предисл. И.Е. Дискина, В.Г. Зинина. – М.: Прогресс, 1987. – 256 с.

10. *Онищенко В.О., Комеліна О.В.* Теоретико-методологічні засади просторової організації інноваційної діяльності // *Економіка і регіон*. – 2010. – №1. – С. 3–9.

11. Развитие и структура отраслей непродовственной сферы / В.Е. Козак, Г.А. Оганян, В.Н. Новиков и др. – К.: Наукова думка, 1979. – 260 с.

12. Социальная инфраструктура: вопросы теории и практики / А.Н. Алымов, А.И. Кочерга, В.А. Богаенко и др. – К.: Наукова думка, 1982. – 336 с.

13. Соціальний капітал України: теоретико-методологічні основи формування: Монографія / С.І. Бандур, Л.Г. Богуш, Т.А. Заяць та ін. – К.: РВПС України НАН України, 2010. – 210 с.

14. *Столяров И.А.* Управление культурой: организационно-экономический механизм. – М.: Экономика, 1989. – 208 с.

15. *Таукач Г.Л., Федосова О.В.* Экономика культуры и искусства: Підручник. – К.: Вища школа, 1992. – 232 с.

16. *Тулчинский Г.Л., Шекова Е.Л.* Менеджмент в сфере культуры: Учебн. пособие. – СПб.: Лань, 2003. – 528 с.

17. *Якобсон Л.И.* Экономические методы управления в социально-культурной сфере. – М.: Экономика, 1991. – 176 с.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2013.